

ПРАВОСЛАВНА БАНКА РЕАЛНОСТ ИЛИ ФИКЦИЈА?

Ненад Витомировић, ПГД Исламских финансија
Савјетник за инвестиције Предсједника општине Херцег Нови
nenad.vitomirovic@hercegnovi.me

Сажетак

Предмет истраживања у овом раду је могућност увођења новог вида банкарског пословања и иновативних банкарских услуга и производа. Промјене у сагледавању улоге банке у друштвеном животу и промјена фокуса пословања од мешетарења и „клађења“ ка реалним потребама човјека и за човјека, из сјене извлачи заборављену хришћанску мисао о економији. Хришћанска економије није нови термин али у нашем финансијском систему не постоје православне банке, па чак ни као појам. Циљ истраживања је да се докаже како постоји могућност оснивања хришћанских, православних банака у постојећем финансијском систему, које притом могу успјешно да послују по узору на исламске банке. У исламу постоји функционално, вјерски регулисано банкарство. Овај успјешан модел и искуства исламске банке представљају одличан полазни основ не само за утврђивање принципа рада православне банке већ и за дефинисање банкарских производа и услуга. Овако конципирана банка узима позитивну праксу и искуства рада конвенционалних и исламских банака, спајајући их у јединствен облик својствен православној вјери. Како пословање православне банка не зависи од економске стварности у некој држави, у овом раду сам поставио универзалне темеље на којима банка треба да почива користећи опште методе и технике научног истраживања. Закључак је да пословни модел православне банке јесте морално и етички вођена универзална банка, која је инвеститор и трговац, а чији је циљ не само профитабилно пословање већ и социо-економски развој друштва. Овако проактивно тржишно оријентисана банка може да функционише према постојећем Закону о банкама те, као квалитетна алтернатива конвенционалним, са њеним моделом партнерства и подјеле ризика, може допринијети даљем повећању стабилности финансијског сектора уз истовремено повећање ефикасности и продуктивности реалног сектора.

- *Кључне ријечи: православна банка, исламска банка, хришћанска економија*

Увод - теологија и економија

- **Хришћанска економија није нови термин али у нашем финансијском систему не постоје православне банке, па чак ни као појам.**

У исламу постоји функционално, вјерски регулисано банкарство. Све исламске земље су прихватиле конвенционалне банкарске системе, али многе од њих су увеле нове трендове у банкарству током последњих педесет година. У суштини, ради се о примени исламских вјерских принципа у регулисању пословања банака. У тим земљама није присутна тежња да се вјерски принципи унесу само у банкарство, већ и у економију тих земаља уопште. У исламу се пословни однос сматра законитим по *Шеријату* (скуп свих прописа из области вјерског и свјетовног права на основу којих су уређени односи у исламској заједници) ако не садржи неки забрањени елемент као што је *риба* (камата) или *гарар* (трансакције које садрже висок степен неизвјесности), уз услов да не нарушава неко друго правило или закон. Неколико пословних уговора има своје коријене у предисламском периоду. Након појаве ислама они су се додатно развијали и широко се примјењују након што је утврђена и потврђена њихова усклађеност с начелима Шеријата. Тако данас имамо алтернативни систем нашем конвенционалном западњачком систему који се може паралелно користити и у немуслиманским земљама. То представља базу и добар основ за даљу имплементацију идеје православне банке. Користећи се основним принципима модерног исламског банкарства и финансија могу се сагледати могућности моделирања православне банке у постојећем банкарском систему. Разлози сличности става православног хришћанства и ислама према пословању, новцу, позајмици и камати леже у тумачењима Светих отаца хришћанства предисламског периода чија учења православна црква није напустила.

Увођења новог вида банкарског пословања и иновативних банкарских услуга и производа – Православна банка?

Ера постлиберализације нам доноси банкарско окружење које произилази из незадовољства и неповјерења у институције. Банке у Црној Гори морају да схвате разлог свог постојања у свјетлу финансијске кризе 2008. године и пандемије вирусом Ковид 19, и прилагоде своје пословање новом добу. У периоду од само десет година од последње велике економске кризе, банкарско пословање на глобалном нивоу се суочава са новим изазовима и кризом која осим економске има и здравствени карактер. Промјене у сагледавању улоге банке у друштвеном животу морају бити праћене промјенама у финансијским системима, банкарском пословању и крунисане додатном регулативом и увођењем нових облика банкарства. Управо ове промјене фокуса пословања од мешетарења и „клађења“ ка реалним потребама човјека и за човјека, из сјене извлачи заборављену хришћанску мисао о економији, остављајући простора да модерну економију редефинишемо и поставимо на реалнијим темељима. Економија и хришћанска теологија се умногоме баве истим питањима, укључујући, али не ограничавајући се на: људску природу, институционални оквир, позајмљивање новца, рад, производња, дистрибуција и благостање. Православна теологија не може бити једини извор економског разумјевања, али може да допуњују наше разумјевање економије на правилан начин. Хришћанска разматрања могу допријети рјешавању економских питања кроз методолошки напредак, бољем разумјевању економских система, бољу економску анализу и креирање политика.

Међутим, хришћанство није одиграло улогу регулатора између права и правде нити учествовала у дефинисању кодексних вриједности као принципа за социјалне и економске одлуке и политике.

Хришћанска економска мисао

Разлог зашто је економија и религиозно питање је то што она није само „ствар новца“ већ и људског опстанка и правилног развоја заједнице. Економија је питање вриједности а не само стања на рачуну или биланса стања (*енгл. the “bottom line”*). Православље увиђа и историјско искуство кроз које је прошао Запад током средњег вијека и прихвата да је заштита индивидуалних права заиста велики успјех и драгоценост достигнуће. Либерални капитализам, управо пренаглашавањем и искривљивањем права појединца дехуманизује особу, одвајајући је од истинског учешћа у економском друштву и саборности. **У том погледу, либерални капитализам је у основи антихришћански.** Иако се на Библију не може гледати као на уџбеник из области економије, она садржи кодексне вриједности који могу бити принципи за политичке, социјалне и економске одлуке. Нормативна економија укључује етичке прописе и судове о вриједности па можемо рећи да је то позитивна економија са системом вриједности. **Из тога слиједи да систем вриједности нормативне економије хришћана треба да буде хришћански систем вриједности.**

Ова економија у себи не садржи само материјале из позитивне економије, већ и из темељних учења хришћанства о природи човјека, грешности и слабости, сврси живота и рада, а понајвише о вриједностима, љубави, истини и правди.

„Хришћанин може да комбинује своју хришћанску етику и познање о природи човјека са знањем о позитивној економији да би одлучио да ли било који дати приједлог треба одобрити или осудити. Та комбинација се врло правилно може назвати хришћанском економијом.“

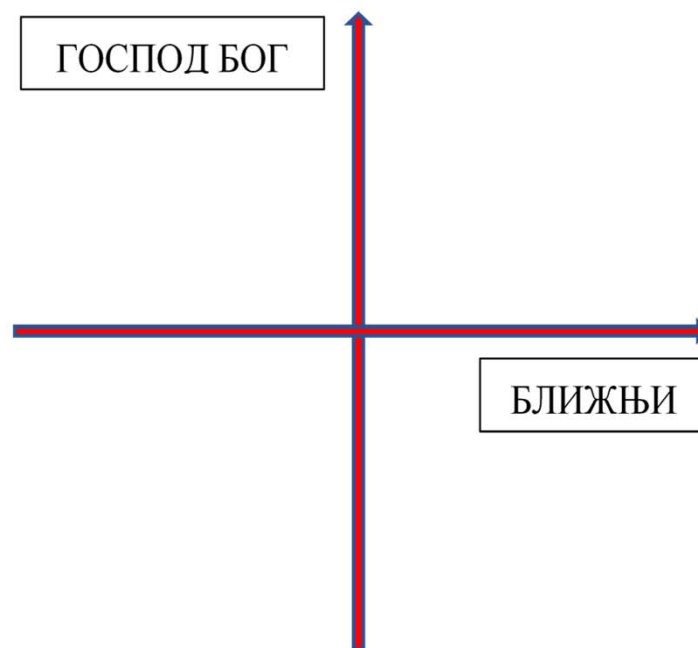
Хришћанска економска мисао

У доношењу економских одлука хришћанство не сматра да је профит једина ствар разматрања, и колико год мислили да православни хришћани држе до овог принципа, пракса показује супротно. Санитарно исправна и чиста вода још увек представља проблем у многим земљама где већина становника имају мобилне телефоне. Комерцијално мотивисана истраживања се интензивније спроводе од социјалних или здравствених. Уместо наших критика капитализму, било би нам корисније **правити разлику између легално и нелегалног стеченог богатства**, између добрих и лоших односа према својим запосленима, између тога да ли се порези плаћају или не плаћају или између тога да ли се **стечено богатство на неки начин враћа или не нашој заједници на славу Богу**, испуњавајући двије најважније заповјести „о које виси цио Закон и пророци“ те „од ових неме већих заповјести.“

Водећи се са двије највеће заповјести морамо бити свјесни да је љубав у средишту ових заповјести. Једна љубав има вертикалан смјер и усмјерена је ка Богу, а друга љубав има "љуби Господа Бога својега свим срцем својим, и свом душом својом, и свим умом својим. Ово је прва и највећа заповест. А друга је као и та, „љуби ближњега свога као самога себе. О овим двома заповестима виси сав Закон и Пророци" (Мат. 22:37-40 и Мк.12:30-31). Водећи се са двије највеће заповјести морамо бити свјесни да је љубав у средишту ових заповјести. Једна љубав има вертикалан смјер и усмјерена је ка Богу, а друга љубав има хоризонталан смјер и представља љубав међу нама. Оно што добијемо спајајући ове двије љубави јесте крст Христов, што ћемо у следећој графици и илустровати:

Хришћанска економска мисао

Графика 1. Графички приказ двије највеће заповјести

Извор: аутор

Кроз ове двије заповјести треба посматрати хришћанску економију и принципе на којима она треба да почива.

Хришћанска економска мисао

Хришћанска економије није нови термин али не постоје радови, који би у складу са постулатима нове, православне економије, показали могућности пословања хришћанских, православних банака у постојећем финансијском систему. Као најбољи примјер можемо узети једини функционалан вид вјерски регулисаног банкарства, исламску банку, при чему не треба доказивати успјешност овог већ потврђеног и одрживог банкарског пословања занованог на вјерским принципима. Искуства пристекла из исламског банкарства представљају одличан полазни основ не само за утврђивање принципа рада православне банке већ и дефинисање банкарских инструмената и производа.

Православна банка може да функционише и у постојећим законским оквирима у традиционалним економијама свијета као банка православне цркве по узору на Институт за вјерске послове (итал. Istituto per le Opere di Religione) или Ватиканске банке. Такође, може да послује слично исламским банкама што је са аспекта односа према теологији приближније жељеном моделу пословања. Самим тим, по узору на исламске банке, за православну банку треба да важе принципи пословања додатно регулисани вјерским и моралним принципима проистеклим из учења православне цркве. Православна банка је непостојећи појам у економији па је потребно потврђивање не само могућности постојања већ и одређивање основних принципа пословања као и упознавање са особеностима које ће донијети православне банке. Узимајући у обзир да у пракси овако конципиран облик пословања доноси велики број нејасноћа и недоумица око ставова које треба заузети по питању односа хришћанског етоса и пословања на основу камате и дуга те којим циљевима треба тежити. Како пословање православна банка не зависи од економске стварности у некој држави, потребно је поставити универзалне темеље на којима ова банка треба да почива.

Православна банка

Да би одредили појам и принципе пословања православне банке неопходно је прво сагледати однос православља према раду, дугу и материјалном задовољењу као основи за формулисање тих принципа.

Православна банка

Рад - нити један вид стицања материјалног, који није у складу са поимањем поштеног рада, није прихватљив у хришћанској економији. Није прихватљив ни према постојећој законској регулативи, али постојећи закони не могу да одреде шта је то поштени рад јер не праве разлику између права и правде. Закон може само да одреди шта је дозвољен начин стицања. Из тог разлога друштвене и моралне норме проистекле из православног хришћанства требају да буду допуна пословног права у хришћанској економији. Из тог разлога у православној банци мора да постоји „етички“ одбор по узору на „шеријатске“ одборе исламске банке. Црква не даје предност ниједној од власничких форми и нити један од тих облика својине није ослобођен од могућих злоупотреба и појаве гријеха кроз крађу, среброљубље, неправедну дистрибуцију и др. Суштина је у томе да живјећи у тијелу морамо се намирити материјалним а при томе водити рачуна о души, која је најважнија. Сваки рад у циљу стицања материјалног у коначници мора да донесе спасење души, јер све што нас одваја од Бога нам не треба. Из овога произилази да постоје два очигледна питања која одређују однос православља и материјалног задовољења, а самим тим и основу за пословање Православне банке: **Како смо дошли до богатства? и Шта радимо са тим богатством?**

Ово треба да буду основна питања и у пословању Православне банке као и при продаји оснивачких акција банке. Постављајући ова два питања акценат дајемо на моралне особине партнера и акционара банке. Најбољи примјер некога ко је подобан да буде акционар и партнер банке можемо наћи управо у српском народу. Ријеч је о часном и скромном православном вјернику и патриоти, велетрговцу, добротвору и задужбинару, Николи Спасићу.

Православна банка

Дуг - у овом раду морамо да се одредимо према питању да ли се овај принцип односи и на позајмљивање новца јер од тога зависи и пословање Православне банке. Првенствено због тога треба раздвојити два облика давања:

1. **безповратне новчане помоћи ради превазилажења оскудице и**
2. **новчане позајмице ради пословања или куповине добара ради веће раскоши.**

Полазећи од тога, бесповратну новчану помоћ треба да добијају сиромашни без могућности за узимање позајмице, а новчану позајмицу давати водећи се ријечима Св. Василија Великог.

Што се тиче оних који могу и хоће да подигну кредите, св. Василије Велики сматра и савјетује слабостојеће људе да се не задужују него да се потруде да превазиђу тешкоће својим радом и уздржавањем, а водећи се Христовим ријечима „иштите најприје Царство Божије, и правду његову, и ово ће вам се све додати“. Још у то доба, св. Василије је сматрао да углавном финансијски слабије стојећи људи не узимају зајмове из потребе већ из жеље за раскошнијим животом. Управо овдје откривамо како је хришћански светац савјетовао данашње клијенте да не узимају „*sub-prime*“ кредите са варијабилном каматном стопом и банке да не одобравају „*ninja*“ кредите. Ови кредити су чинили 40% од укупног броја одобрених кредита 2007. године и представљале су основ за покретање финансијске кризе. **За кризе и пропадање породица нису икључиво криви они који давају лихварске кредите већ дјелимичну кривицу сносе и они који их непотребно узимају.** Банка је произвођач кредита. Кредит треба да буде оруђа а не оружје, самим тим не можемо кривити произвођача кухињских ножева ако се са тим ножем почини самоубиство.

Православна банка

Дуг - На основу овога можемо закључити би главни курс пословања Православне банке требао бити према финансирању реалног сектора привреде а мање према потрошачким кредитима, осим за робу домаће производње.

Када је дуг у облику банкарског кредита, треба га третирати по принципима конвенционалних банака, али без банкарске марже кроз камате, користећи праксу и моделе исламске банке, а у складу са домаћим законодавством због правне природе кредитних уговора.

Ипак, за некога ко је узео зајам без камате, временски аспект може да омогући враћање зајма мање вриједности од оне које је узео. То значи да је нанешена штета ономе ко је тај новац дао на зајам, што опет није у хришћанском поимању правде као ни наплаћивање камате. Ово нарочито важи за банку која плаћа надокнаду за новац који користи у свом пословању, што је ставља у положај дужника на основу камате. Овај проблем према клијентима банке, морални и пословни, може се лако превазићи користећи три принципа:

- 1. Православна банка је партнер у пословању клијената;**
- 2. Вриједност новца се посматра кроз Индекс потрошачких цијена (*CPI – Consumer Prices Index*);**
- 3. Банка има право на надокнаду реалног трошка проистеклог из пословања (ако је трошак рада, плата партнера/клијента урачуната у укупне трошкове).**

Православна банка

Дуг - Зато хришћанско давање новца не очекујући ништа заузврат треба да буде основ за неповратну новчану помоћ сиромашнима (или зајам без обавезе да се врати тј. по савјести) и потребитима који не могу да подигну кредит. Фонд за ове потребе би требао бити 10% од профита привредних субјеката, укључујући и православне банке.

„Сада те нико не оптужује за сиромаштво, јер је то зло дошло против твоје воље. Међутим, ако се обавезеши да ћеш платити камату, неће бити никога ко те неће оптужити због твоје непромишљености. Размисли унапријед: од чега ћеш платити? Или ти, можда, нећеш вратити дуг оним новцем, који си узео под камату? Зар ћеш новац узети са другог извора? Дјетињем разуму је својствено да своје потребе не покрива оним што има, него да вјерује варљивим надама и да се одважи на очигледну и неоспорну штету. Ако имаш од чега да вратиш, зашто се у садашњој оскудици не задовољиш оним што имаш? Ако пак ниси у стању да платиш дуг, онда једно зло лијечиш другим. Узимањем на зајам не само да се нећеш обогатити него ћеш изгубити чак и своју слободу“, Св. Василије Велики.

Прије самог одређења Православне банке, а узимајући у обзир све наведено, можемо извести основне принципе који морају бити задовољени како би се нека банка или финансијска институција уопште могла назвати хришћанском, а што ћемо приказати у следећој графици:

Православна банка

Графика бр. 2: Хришћанске финансијске институције

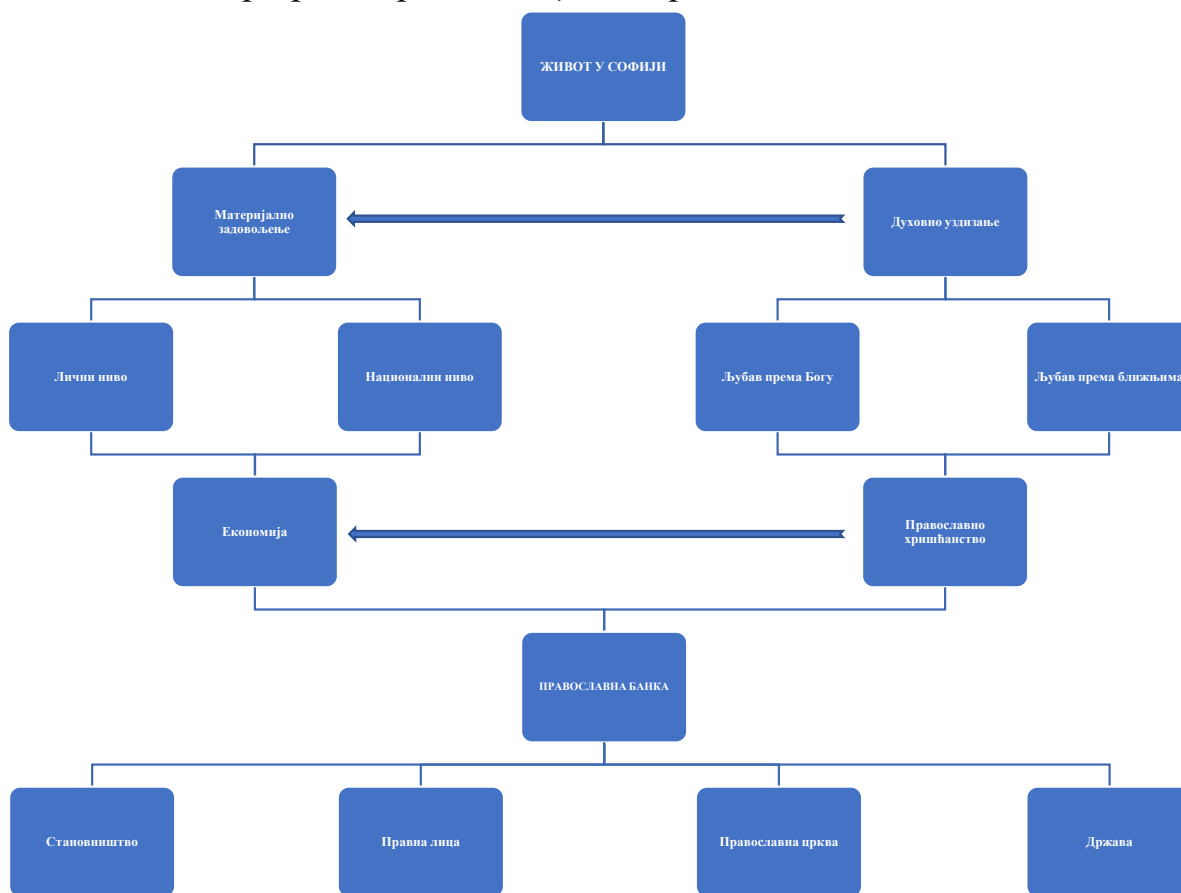

Извор: аутор

Из овога произилазе мисија, визија, и вриједности којима треба тежити, те и принципи по којима ће ова банка да функционише. У следећој графици ћемо приказати концепт Православне банке на основу принципа проистеклих из хришћанске економске мисли:

Православна банка

Графика бр. 3: Концепт Православне банке

Извор: аутор

Православна банка

Из графике можемо видјети да банка има и непосредну улогу регулисања два отворена питања како би овакав концепт заживио. Прво питање је системско при чему православље треба да помогне при успостављању кодекса вриједности у економији једне земље како би се постигла социо-економска правда односно морално и економско благостање. Државне и друштвене установе, са механизмима друштвено-политичког устројства, имају моћ и призвање да анулирају зло у његовим социјалним манифестацијама. Ипак, државне установе не могу саме по себи да учине људски живот моралнијим и савршенијим. Зато је одговор на друго питање допуна првог али се може употребити само на јединственом примјеру за сваког човјека понаособ јер Господ ће судити на Страшном Суду „свим народима и сваком човјеку посебно“.

Из овога се закључује да је друго питање личне природе гдје православље треба да, за свакога од нас понаособ, пружи одговор о односу духовног уздицања и материјалног задовољења. Свако од нас има другачији однос према довољности, вриједности, квалитету и приоритетности материјалних добара, што често води ка пропасти као што то говоре Свети оци. Ипак борба за Царство Небеско почиње првенствено на нивоу појединца јер се суштинска борба са злом одвија у дубини људског духа.

Самим тим можемо извести поједностављени појам православне банке: *етички вођена банка чији су принципи пословања додатно регулисани вјерским и моралним приципима проистеклим из учења православне цркве.*

Православна банка

На основу претходног констатовали смо одређене принципе који су неопходни за схватање основа и особености пословања Православне банке. Први дио се односи на учења православне цркве а Други дио се односи на све послове које Православна банка може да ради као и друге конвенционалне банке према постојећем Закону о банкама (осим оних који нису у сагласју са моралним и етичким принципима према учењима православне цркве), са одређеним специфичностима:

- Подјела ризика приликом инвестирања представља основу за стицање добити;
- Православна банка (и православна економија) треба да теже принципима социоекономије;
- Православна банка је универзална банка, учесник је на тржишту новца и капитала. Њено пословање није условљено постојањем операција са каматом на овим тржиштима, али јесте у односу на клијенте.
- Курс пословања Православне банке треба бити према финансирању реалног сектора привреде а мање према потрошачким кредитима, осим за робу домаће производње;
- Банка је партнер клијентима у привреди.

Ово задње двије специфичности можда су и најбитније за пословање Православне банке. Овакав концепт банкарства предност даје власничким модалитетима финансирања заснованим на подјели ризика и партнерском односу између банке и привредника. На овај начин се ствара веће повјерење клијената јер ће банка као финансијер, због своје веће добити, учинити све што је у њеној моћи да пројекат привредника успије, а то је чини идеалним партнером. Самим тим се повећава ефикасност инвестирања и повјерење према банци. А знајући да је повјерење депонената једно од кључних елемената успешног пословања банке, то би позитивно дјеловало на штедњу.

Православна банка

Овако осмишљено банкарство доноси концептуалне и практичне разлике у односу на конвенционално банкарство, па их је у наставку рада нужно детаљније објаснити.

- За разлику од конвенционалног банкарства, православна банка има допунску регулативу са правне тачке гледишта, а односи се на учење православне цркве.
- Православна банка прикупља дио средстава на моделу подјеле добити и губитка, док код конвенционалног банкарства не постоји сличан концепт на страни пасиве;
- Депонентима се штедња коригује у односу на промјене индекса потрошачких цијена (CPI – Consumer Prices Index). Банка има право да штедишама, са износима преко нпр. 500.000€, да посебну накнаду по свом нахођењу у виду стимуланса за штедњу;
- Банкарски кредит је без каматне марже и садржи само “break even” стопу као израз реалног трошка православне банке због природе посла, а у складу са домаћим законодавством због правне природе кредитних уговора; Маржа се обрачунава у зависности од модела финансирања (фиксно, проценат од зараде и др.). Кредити православне банке су специфични и у наредним слајдовима ће бити описани најосновнији модели.
- Умјесто каматне марже, банка ће остваривати приходе из партнерског односа кроз пословање клијента. Подјела добити и губитка изискује директну бригу православне банке за пословање клијента и профитабилност улагања. Конвенционална банка првенствено води рачуна о редовном враћању кредита и рочности;

Православна банка

- Православну банку карактерише поврат по основу физичког улагања па је њена профитабилност повезана с реалном стопом поврата - ослањање на власничко финансирање и акције компанија;
- Неки пословни модели православне банке темеље се и на трговини па самим тим банка мора активно да учествује у трговини, као и у осталим пословним процесима и активностима. Конвенционалне банке су углавном финансијски посредници;
- У православној банци не постоји класични вид дужничког односа комитента чиме се постиже боља повезаност капитала и привреде. Православна банка има бољу покривеност колатералима, реалном вриједношћу у реалним привредним токовима.
- У конвенционалним банкама новац је роба а православној банци средство за рад;
- У конвенционалном банкарству висина приноса је унапријед одређена, док у православној банци то није увијек случај. Профит (а и губитак) се дијели према формули која одражава раније уговорени начин расподјеле или њиховог учешћа/обавеза у послу између банке и клијента;
- Православна банка не може да пружа услуге клијентима који су укључени у анти-хришћанске активности. Због активног учешћа и бољој информисаности о природи пословања својих клијената, Православна банка је, за разлику од конвенционалних, у бољој позицији да уочи и спријечи неадекватно коришћење новца својих депонената;
- Православна банка може да ступа у „кредитне“ аранжмане и са клијентима који нису кредитно способни а да очекује добар поврат.
- По узору на Шеријатски надзорни одбор у исламском банкарству, посебан „етички“ одбор чини интегрални дио православне банке.

Православна банка

Што се пословања тиче, овако конципирана банка узима позитивну праксу и искуства рада конвенционалних и исламских банака па се на основу тога парцијално могу сагледати будући принципи пословања.

Из овога произилази пословни модел православне банке: универзална банка, инвеститор и трговац, чији је циљ не само профитабилно пословање већ и социо-економски развој друштва.

Пошто је овај вид банкарства потпуна новина треба сагледати природу свих ризика на основу принципа по којима ове банке треба да послују. Ризике тек треба дефинисати, а сходно њима и управљање тим ризицима. Од православне банке се може очекивати да се суочавају са двије врсте ризика: ризици слични онима с којима се суочавају традиционални финансијски посредници и ризици који су јединствени због принципа по којима ова банка послује. Имовина и одговорности православне банке имају јединствене карактеристике ризика. На страни имовине православне банке морају да користе инструменте које карактерише принцип подјеле добити за награђивање депонената што је такође карактеристика и исламских банака. А такви инструменти су донијели промјену природе ризика са којима се исламске банке данас суочавају. Према томе, потребно је да се за потребе православне банке развију добри процеси управљања и извјештавања о ризицима којим се идентификују, мјере, надзиру, управљају, извјештавају и контролишу различите врсте ризика. У овом процесу такође треба посебну пажњу посветити усклађености с правилима и начелима хришћанске вјере.

Православна банка

Успјех имплементације у земљи у којој се планира пословање по начелима православне банке зависи од *П2Р2С* (*П*равног оквира, *П*ореског оквира, *Р*ачуноводственог оквира, *Р*егулаторног оквира и *С*тандарда)

Сваки конвенционални банкарски систем, има два основна принципа: сигурност капитала депонената и сигурну стопу поврата на депозите. Конвенционалне банке гарантују капитал и стопу поврата на капитал и штитећи властите принципе осигуравају пожељно функционисање читавог система. Самим тим, не постоје законске могућности за давање дозволе институцијама које желе да функционишу као банка, а да при том експлицитно дјелују по шеми подјеле добити и губитка. Међутим, закон не забрањује бескаматно банкарство, па овакав концепт омогућује оснивање и пословање Православне банке према постојећем закону, за што имамо примјера у другим државама у случају исламских банака. Пореска регулатива такође представља другу значајну препреку у ширењу и јачању овог вида банкарства. Ту се камата третира као пасивни, а профит у производњи, трговини и осталим дјелатностима као активни приход, а опорезивање ове двије врсте прихода није једнако. Уз то, финансирање трговине које заговара бескаматни модел подразумева два трансфера (од продавца ка банци и од банке ка продавцу) а самим тим и двоструко опорезивање које смањује профитабилност. Наравно, уз минимум добре воље је могуће допунити постојећи закон о банкама и направити стратешки значајан потез у развоју банкарског система али и привреде уопште. Ово се релативно лако може постићи промјеном тј. допуном постојеће законске регулативе или стварањем паралелног система пословања по узору на исламске земље при увођења исламског банкарства.

Православна банка

Православно банкарство ће се суочавати са бројним и озбиљним проблемима и ограничењима:

- домаћи финансијски лоби;
- домаће законодавство;
- порески и судски систем;
- однос Централне банке, регулаторних и других државних институција;
- висок ризик пословања;
- проблеми уговарања профита и избора пројеката;
- конкуренција конвенционалних банака;
- избор квалитетног менаџмента и особља;
- неразумјевање.

За православну банку изазови постоје на теоретском, оперативном и имплементационом плану. На теоретском плану је потребно додатно поради на развоју темељних начела хришћанске економије и разумјевања финансијског система темељеног на подјели ризика и добити. На оперативном плану треба поради на иновацијама, на финансијском посредовању, развоју финансијских тржишта и управљању ризицима.

Такође, посебну пажњу треба посветити имплементацији горе наведеног у нову, хришћанску економију.

Модели финансирања клијената православне банке

Како смо у претходном одредили основне принципе пословања Православне банке, у наставку ћемо објаснити неке од модела финансирања које овако конципирана банка може да понуди својим клијентима. Придржавајући се правила да се новац не може посуђивати ради камате и да је фокус на трговини, ренти и партнерству, можемо издвојити четири групе модела:

1. Модел продаје ћемо описати у два облика:

I. Трошак + финансирање (Cost-plus base financing)

II. Куповина са будућом испоруком (Purchase with deferred delivery)

2. Модел најма има два облика слично оперативном и финансијском лизингу.

3. Модел активног партнерства на бази подјеле добитка или губитка ћемо описати у два модела:

I. Трајно активно партнерство

II. Временски ограничено (опадајуће) партнерство

4. Модел пасивног партнерства на бази заједничког учешћа у подјели профита такође ћемо приказати у два модела у зависности од поријекла уложених средстава за овај вид партнерства са банком.

Модели финансирања клијената православне банке

1. Модел продаје

Трошак + финансирање (Cost-plus base financing)

Овај инструмент представља купопродају при чему се производ продаје по цијени која је једнака цијени тог производа плус профитна маржа банке . Погодан за финансирање у разним секторима, а поготово увоза. Може да се користи се и при отварању акредитива. Овај модел је идентичан Мурабаха моделу.

Куповина са будућом испоруком (Purchase with deferred delivery)

Представља продају робе клијенту банке, плаћену од стране банке за готовину у цијелокупном износу, уз испоруку које ће касније услиједити, у роковима у складу са уговором. Корист за продавца је у томе што ће раније доћи до финансијских средстава неопходних за процес производње и покривање других трошкова, док ће банчин купац на овај начин остварити нижу цијену од цијене коју би платио на дан испоруке и заштитити се од њеног могућег раста. Значајно је да цијена, количина и квалитет производа буду прецизно дефинисани у тренутку закључивања уговора. Највећи потенцијал овог инструмента огледа се у могућностима дугорочног финансирања црногорске пољопривреде и покретање индустријске производње (изградња пловила, возила...), поготово наручене према спецификацији купца. Овај инструмент погодан је и за финансирање обртног капитала. Овај модел одговара Салам и Истисна` моделу.

Модели финансирања клијената православне банке

2. Модел најма

Ради се о класичном лизингу са малом разликом у склапању лизинг уговора у односу на конвенционалне лизинг уговоре. Банка купује предмет изнајмљивања и даје их у закуп својим клијентима. Након истека уговора опрема се враћа власнику (оперативни) или корисник постаје власник предметне опреме (финансијски лизинг или куповина на отплату кроз ренту - hire purchase). Овај модел финансирања постоји у мало другачијем облику у исламском банкарству као Иџара.

3. Модел активног партнерства на бази подјеле добитка или губитка (Venture Capital Financing, Equity partnership, Partnership finance)

Овај модел је облик „joint venture“ пословни однос банке и њеног клијента у заједничком пројекту и инвестицији. Два или више партнера (и дионичари) преузимају ризик за свој капитал и дијеле добит на основу договореног процента, сразмјерно њиховом удјелима. Савремене корпорације, попут оних котираних на њујоршкој берзи, су нека врста оваког партнерства. Ово Правослану банку чини идеалним партнером, и овај модел има посебан значај за отварање нових предузећа и увођење нових, иновативних услуга и производа. Овај модел одговара моделу Мушарака. Постоји могућност постепеног смањења учешћа банке у капиталу заједничке фирме као Опадајуће активно партнерство што такође одговара једном облику Мушараке. Уговорени однос, заснива се на учешћу банке у капиталу фирме код њеног оснивања уз договорену динамику смањења учешћа банке, односно преношења власништва или акција банке на друге partnере или акционаре откупом. Модел се успешно може користи код финансирања становништва и привреде за куповину непокретности.

Модели финансирања клијената православне банке

4. Модел пасивног партнерства на бази заједничког учешћа у подјели профита (Trust Financing, Profit Sharing)

Овај модел представља пословни аранжман банке која посједује капитал и предузетника који има пословну идеју, знање и способност за реализацију пројекта. Идеалан је за покретање нових послова, финансирање ММСП, пројектно финансирање и за заједничка улагања кроз посебне институције које се баве управљањем фондова. Предузетник преузима одговорност успјешног вођења посла и у посао уложе свој рад и знање (а може и опрему). Профит се дијели према унапријед уговореном проценту, а губитак сноси само банка. Клијент нема право на имовину осим оне коју је унио у партнерство, већ само на дио профита. Овај модел има два инструмента и то: када је прибављени капитал искључиво од православне банке и када клијент у посао инвестира сопствени капитал, капитал прибављен од трећег лица и капитал другог инвеститора. Код овог инструмента имамо другачију расподјелу профита. Укупно је инвестирано 20.000€. 10.000€ од банке и 10.000€ од клијента (или преко њега од неког трећег лица). Остварени профит износи 2000€. На основу уложеног капитала клијенту припада 1000€, још 500€ за добро обављен посао на основу уговора пасивног партнерства плус уложени капитал, а банци 500€ и уложени капитал. У случају губитка, банка и клијент ће га сносити сразмјерно уложеном капиталу, а за свој рад партнер не може добити надокнаду. Банке као нису дугорочно везани за пројекте, прије или касније ће захтјевати поврат својих средстава продајом свог удјела по тржишној вриједности. Клијент има право првенства куповине. Овај модел је сличан Мудароба моделу у исламском банкарству.

Модели финансирања клијената православне банке

Компарација наведених модела

Са аспекта рочности пасивно и активно партнерство и најам представљају моделе погодније за средњорочно и дугорочно финансирања, док су куповина са будућом испоруком и трошак + финансирање погоднији за краткорочно финансирање. За активно и пасивно партнерство поврат средстава је неизвјестан док је код осталих модела унапријед одређен и фиксан. На основу карактеристика природе посла ових модела можемо извести нивое контроле и ризика које са собом што ћемо приказати у наредној табели:

Табела бр.1: Компарација банкарских инструмената Православне банке

Инструмент	Пасивно партнерство	Активно партнерство	Најам	Куповина са будућом испоруком	Трошак + профит финансирање
Природа посла	Инвестиција	Инвестиција	Лизинг	Трговина	Трговина
Контрола посла	Ниска	Висока	Висока	Ниска	Висока
Ризик капитала	Висок	Висок	Средњи	Низак	Низак

Извор: аутор

Посматрајући природу описаних моделе финансирања уочава се потреба проналажења адекватног менаџмента који би квалитетно обавио повјерени посао, јер се банка појављује и као трговац и активни партнер у послу.

Модели финансирања клијената православне банке

Компарација наведених модела

Код модела Активног партнерства банка је принуђена да истовремено води, управља и контролише читав низ сложених операција. Наиме, поставља се питање да ли је банка у могућности и да ли посједује довољан капацитет да одговори оваквим захтјевима, што знатно повећава и оперативни ризик. Сваки од наведених модела са собом носи читав низ, за сада знаних, ризика, а ми ћемо у наредној табели упоредити неке од њих:

Табела бр.2: Ризици инструмената финансирања

ИНСТРУМЕНТ	КРЕДИТНИ РИЗИК	РИЗИК МАРЖЕ	РИЗИК ЛИКВИДНОСТИ	ОПЕРАТИВНИ РИЗИК
Трошак + профит	Низак	Низак	Низак	Средњи
Пасивно партнерство	Повишен	Повишен	Низак	Средњи
Активно партнерство	Повишен	Повишен	Низак	Средњи
Опадајуће активно партнерство	Повишен	Повишен	Повишен	Повишен
Куповина са будућом испоруком	Средњи	Повишен	Средњи	Средњи
Најам или лизинг	Низак	Висок	Средњи	Низак

Извор: аутор

Из овога се види да, за православну банку, најмањи ризик имају Трошак + профит и Најам, док партнерства са собом носе највећи ризик.

Модели финансирања клијената православне банке

Сличности са моделима исламских банака

Сличност са исламским банкама огледа се понајвише у регулацији пословања према вјерским начелима, наравно, користећи учења православне цркве за потребе овог рада. У православним банкама треба тежити забрани пословања на каматној основи према клијентима банке, као и код исламских банака. Сличност је и у начину мобилизације средстава јер исламска банка као и православна банка прикупља дио средстава која су базирана на моделу подјеле добити и губитка, То се у коначници огледа и у сличностима предложених модела финансирања што ћемо приказати у следећој табели.

Табела бр 3: Сличности модела финансирања православних и исламских банака

Инструменти исламских банака	Инструменти православних банака	Природа посла
Мурабаха	Трошак + профит финансирање	Трговина
Салам и Истисна	Куповина са будућом испоруком	Трговина
Ицара	Најам	Лизинг
Мушарака	Активно партнерство	Инвестиција
Мудароба	Пасивно партнерство	Инвестиција

Извор: аутор

Закључак

Промјена у глобалном банкарском пословању се огледају у дерегулацији финансијских тржишта, економским кризама и пандемији, убрзаном кретању новца и примјени нових информационих технологија у банкарству. Све ове промјене, економске, технолошке и друштвене нису заобишле ни банке у Црној Гори. Иако ће коријени овог поремећаја - моралног, технолошког, економског, геополитичког, демографског и животне средине - остати исти, јединствена конвергенција ових фактора требала би ослободити невиђене промјене у ширем друштву и економији, а самим тим и у банкарској индустрији. Банкарско пословање у Црној Гори, специфично претходних деценија мора бити промјењено. Промјене треба да се крећу у смјеру прилагођавања банака ка доминантном кредитирању реалног сектора привреде, нарочито кредитирању индустрије и пољопривреде, финансирању микро, малих и средњих предузећа, улагању у очување здравља и животне средине и партнерствима са високотехнолошким компанијама. Управо ово преусмјеравање пословања од мешетарења и „клађења“ ка реалним потребама човјека и за човјека, из сјене извлачи заборављену хришћанску мисао о економији остављајући простора да модерну економију редефинишемо и поставимо на реалнијим темељима. Хришћанска економска мисао дуго је и успјешно била потискивана јер је ограничавала моћнике у контроли свјетске економије. Тако је данас апсурд да атеисти и агностици (1,31% укупног становништва) заузимају највеће позиције у управљачким структурама банака (а и државе) у Црној Гори са овако великим бројем вјерника. И вјерници бирају атеисте да управљају државом што је доказ неупућености о могућностима позитивног утицаја религије на економско-политички живот модерног друштва. Хришћанство се проглашава ретроградним елементом и шири бојазан од враћања у „мрачни средњи вијек“.

Закључак

Овакве „научно поткрепљене“ тезе служе у пропагандно-политичке сврхе како би се православни народ што више окренуо економијама запада и дозволио атеистима и агностицима да управљају државама јер ће вјерујући економисти и политичари „упропастити Црну Гору“ због своје заосталости и неприхватања свега што Запад доноси. А резултат економске кризе 2008. године, само за САД, је пет хиљада милијарди УСД из пензионих фондова и штедње становништва. Осам милиона људи је изгубило посао, а шест милиона људи је изгубило своје домове и кров над главом. Мањи број становника Француске је за вријеме Другог свјетског рата остао без својих домова упоређујући са становницима у САД-у од 2007. до 2009. године. Економисти знају коријен ове кризе али хришћанство зна сјеме – морални хазард економских актера. Постојећи закони и супервизија могу да умање могућности појаве криза, али никада неће бити довољни да их спријече. Људско несавршенство кроз гријех, само чека прилику да понови суноврат какав је био 2008. године. Значи, банке и банкарски нису постали похлепни пред саму кризу већ похлепа као сјена прати овај вид пословања од самог настанка. Једини начин за спречавање будућих криза јесте већа моралност самих актера. А нити један Закон о банкарству или регулаторно тијело или Централна банка не могу да повећају моралност актера већ само да одреде законитост њихових поступака и казну у случају супротног поступања. Једном ријечју, закони имају везе са правом али не и са правдом. Правда, морал, истина, братољубље, честитост, поштење и све оно што је супротно гријеху чине „вакцину“ против финансијских криза и основне су вриједности хришћанског живота те уједно и предмет изучавања у теологији а не и у банкарству.

Закључак

Православна, хришћанска вјера јасно исказује негативан став према камати, сматра за обавезу подјелити терет, помоћи немоћноме и сиромасу, и има јасан став о социјалној (не)правди. До сада у Црној Гори нису постојале банке које су се водиле моралним принципима у свом пословању јер су профит и заштита имовине „свети правци“ пословања конвенционалних банака. Православна банка, у свом морално и етички вођеном пословању, основу налази не само у економији већ и у учењима Православне цркве. Улога банке, као посредника између оних са вишком и оних са мањком средстава, била би допуњена партнерским односом са клијентима као и стварном подјелом ризика у пословању. Све ово би било регулисано православним, хришћанским моралним принципима што би на крају довело до веће социјалне правде и правилније расподјеле економске добити.

Пословни модел православне банке је универзална банка, инвеститор и трговац, чији је циљ не само профитабилно пословање већ и социо-економски развој друштва. Сматрамо да неће бити препрека за прихватање православне банке, али је потребно едуковати грађане и објаснити принципе овог вида банкарског пословања како би стекли повјерење у финансијске институције које послују на овом принципу. А управо је повјерење у банку предуслов успјешног пословања. Полазећи од постављених принципа и правила да се новац не може посуђивати ради камате и да је фокус на трговини, ренти, партнерству и подјели ризика, издвојене су основне четири групе модела по којима православна банка може да уђе у пословни ангажман са становништвом и правним субјектима: Модел продаје, Модел најма, Модел активног партнерства на бази подјеле добитка или губитка и Модел пасивног партнерства на бази заједничког учешћа у подјели профита.

Закључак

Православна банка може да функционише према постојећем Закону о банкама, али ће се суочити са одређеним потешкоћама у пословању (нпр. порески систем) због својих специфичности. Црногорски банкарски сектор је стабилан. Ипак, иако ликвидан и солвентан, и даље је оптерећен високим учешћем лоших кредита, те још увијек опрезном кредитном политиком банака и релативно високим каматним стопама. Висок ниво ризика земље и неквалитетних кредита утичу на финансијске перформансе банака, због чега оне морају да се задужују по вишим цијенама, што за последицу има смањење кредитне активности и раст каматних стопа. За привреднике су управо рестриктивна кредитна политика и високе каматне стопе највеће препреке за раст и развој, што представља велику шансу за Православну банку и њен модел партнерства и подјеле ризика.

Оснивање православне банке може допринијети даљем повећању стабилности финансијског сектора уз истовремено повећање ефикасности и продуктивности реалног сектора. Због своје специфичности, православна банка је (попут исламских банака) отпорнија на финансијске кризе и шокове од конвенционалних банака, првенствено због оптималнијег односа вриједности имовине и дуга, а и директније везаности финансијских трансакција за пословне активности реалног сектора. Оснивач банке би, по узору на *Istituto per le Opere di Religione* (Ватиканска банка), требала да буде СПЦ са својим епархијама. Ови налази потврђују истраживачку хипотезу могућег увођења новог вида банкарског пословања и иновативних банкарских услуга и производа, конкретно „вјерски“ регулисане православне банке користећи пословни принцип исламских банака, али смо у раду дошли и до закључка како се у појединим случајевима исламске банке не могу у потпуности придржавати одређених прописа шеријата и теоријских поставки у конвенционалним системима.

Закључак

То значи да и за православну банку може бити потешкоћа у раду због економског и финансијског окружења које није утемељено на вјерским начелима. Проблеми имплементације и развоја православног концепта банкарства у конвенционалним економским срединама морају се ријешавати у дијалогу са државним органима, који би требали предузети одговарајуће измјене и допуне постојећих законских регулатива и тиме створити услове за оптималну примјену специфичности овог вида пословања. Самим тим, Црна Гора би постала лидер и носилац развоја новог типа банкарства који има велики потенцијал, нарочито међу хришћанима. Надамо се да смо овим радом објаснили појам и правилно дефинисали принципе на којима треба да се темељи пословање хришћанске, православне банке и да ће овај рад утицати на даља истраживања у примјени нових специфичних банкарских производа у Црној Гори, Србији и Републици Српској, односно у конвенционалним економским системима. Овај рад нам открива и наше незнања о могућим, другачијим, приступима проучавању економије.

Морално и етички регулисано банкарство неће донијети савршенство Христових ријечи упућених богатом младићу да распрода своје имање и све поклони сиромасима (Матеј 19:16–30; Марко 10:17–31; Лука 18:18–30), нити наше испуњење Његових ријечи да свима који нам затраже безусловно дајемо (Матеј 5:42), али ће се дјелимично промјенити неправедни однос према сиромашнима, учинити помак ка смањењу неједнакости и социјалној правди, доприњети економском развоју и онемогућити лихварство банкарских институција и злоупотребу кредита и дуга. У крајњем, овај рад и јесте настао као покушај унапређења банкарског пословања и социо-економског развоја, а не као теолошко штиво.

ХВАЛА НА ПАЖЊИ
